

Шифр: meine arbeit

Робота

на тему:

«Виявлення мови ворожнечі у медіа-дописах»

АНОТАЦІЯ

Актуальність теми дослідження. У сучасному інформаційному світі конфлікти, як і будь-яка інформація, розповсюджуються швидко. Разом з ними набувають актуальності такі поняття як «інформаційна війна», «мережева війна», «ворожнеча», «ненависть», «мова ворожнечі» і т.д.

На сьогоднішній день, все більше дослідників звертаються до вивчення мови ворожнечі. Так, даним питанням займаються вчені з різних країн [Бойко, 2017; Евдокимов, 2012; Бойко, 2014; Лихова, 2013; Гладилин, 2012; Коробкова, 2009; Кроз, 2005; Гнатюк, 2015; Дуцик, 2012 та ін.]. У свою чергу мову ворожнечі можна визначити як промови, висловлювання, цитування та інші форми вираження соціальної дії, які направлені на прояв агресії проти певних осіб, соціальних груп та суспільств.

Метою даної роботи є виявлення змістовних складових виділення мови ворожнечі у медіа-дописах та виділення можливостей контент-аналітичної техніки для їхнього вивчення.

Завдання наукової роботи: 1) Охарактеризувати поняття мови ворожнечі. 2) Описати контекст появи мови ворожнечі. 3) Висвітлити зв'язок вживання мови ворожнечі з іншими суміжними поняттями. 4) Виявити основні сфери поширення мови ворожнечі в медіа-дописах. 5) Описати контент-аналіз як техніку виявлення мови ненависті. 6) Провести дослідження на тему «Виявлення мови ворожнечі у медіа-дописах щодо терористичного акту у Лас-Вегасі 2 жовтня 2017 р.». 7) Створити контент-аналітичний словник мови ворожнечі.

Загальна характеристика наукової роботи: 1) робота складається із двох основних розділів, в кожному з яких по 3 підпункти; 2) загальний обсяг – 30 сторінок (без додатків та списку літератури); 3) налічується у роботі 12 таблиць;

4) список літератури складається з 43 джерел; 5) у додатках є виведений словничок мови ненависті.

Ключові слова: мова ворожнечі, мова ненависті, hate speech, ксенофобія, інтолерантність, соціальна напруженість, соціальна агресія.

ЗМІСТ

ВСТУП5

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «МОВА ВОРОЖНЕЧІ» В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ8

1.1 Експлікація поняття «мова ворожнечі»8

1.2 Загальна характеристика зв'язку поняття «мова ворожнечі» з іншими суміжними поняттями11

1.3 Основні сфери поширення мови ворожнечі в медіа-дописах15

РОЗДІЛ 3. АПРОБАЦІЯ КОНТЕНТ-АНАЛІТИЧНОЇ ТЕХНІКИ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ У МЕДІА-ДОПИСАХ В ЕМПІРИЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ17

3.1 Програма соціологічного дослідження на тему «Виявлення мови ворожнечі в медіа-дописах щодо теракту в Лас-Вегасі 2 жовтня 2017 р.»17

3.2 Перевірка гіпотез дослідження23

3.3 Аналіз результатів дослідження30

ВИСНОВКИ32

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ34

ДОДАТКИ39

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Після появи Інтернету та соціальних мереж, які є просторами та засобами розповсюдження, отримання та трансформації інформації, відбулися зміни у повсякденному житті не тільки користувачів, а й всього суспільства. У сучасному інформаційному світі конфлікти, як і будь-яка інформація, розповсюджуються швидко. Разом з ними набувають актуальності такі поняття як «інформаційна війна», «мережева війна», «ворожнеча», «ненависть», «мова ворожнечі» і т.д.

Ще Зигмунт Бауман у своїй книзі «Моральна сліпота» вказував на те, що аномальне збільшення віддаленого спілкування призводить до індивідуалізації сучасного суспільства. Трансформація сприйняття світу спостерігається через постійний доступ до медіа-дописів, які відкриті та доступні для всіх. Завдяки цьому відбувається стирання державних кордонів та формування нових регіональних утворень, як «споживачів» інформації певного визначеного типу [Бауман, 2005]. Через цю віддаленість спостерігається збільшення дистанцій, що є однією з передумов до поширення мови ворожнечі та її розповсюдження. У свою чергу мову ворожнечі можна визначити як промови, висловлювання, цитування та інші форми вираження соціальної дії, які направлені на прояв агресії проти певних осіб, соціальних груп та суспільств.

На сьогоднішній день, все більше дослідників звертаються до вивчення мови ворожнечі. Так, даним питанням займаються вчені з різних країн [Бойко, 2017; Евдокимов, 2012; Бойко, 2014; Лихова, 2013; Гладилин, 2012; Коробкова, 2009; Кроз, 2005; Гнатюк, 2015; Дуцик, 2012 та ін.]

Окрім того, у серпні 2015 року був проведений моніторинг представниками «Центру контент-аналізу» щодо мови ворожнечі в ЗМІ в Україні. Було проаналізовано біля 950 тис. повідомлень з простору ЗМІ. У результаті було виявлено 4746 повідомлень, які включають у себе слова, які були ідентифіковані як мова ворожнечі по відношенню до вектору українсько-

російського протистояння [Толокольнікова, 2015]. А у березні 2018 року «Центром інформації про права людини» та «Кримською правозахисною групою» було надано звіт про проведене дослідження наявності мови ворожнечі на території окупованого Криму. Були проаналізовані місцеві засоби масової інформації, сайти окупаційних органів влади Криму та російські канали, які транслюються у Криму за період 2014-2018 рр. (два заміри весна 2014 та 2017 р.). Усього було зафіксовано 718 прикладів мови ворожнечі та виділені основні об'єкти проти кого вона застосовується [Мирний, 2018].

Так, у 2016 році Інститутом масової інформації була розроблена інфографіка для поширення розуміння того, що таке мова ненависті, якою вона буває та до чого призводить. Були описані її види та що до них відноситься [Мова, 2016]. А у 2017 році на вулицях Києва та у метро з'явилась реклама «Слова ранять» з посиланням на сайт <http://stop-hate.in.ua/>, де пояснюється що таке мова ворожнечі, її прояви та наслідки. Поява такого контенту показує наявність та актуальність даної теми.

Отже, в українському суспільстві є актуальним питання прояву та застосування мови ворожнечі у медіа-дописах, що потребує більш детального дослідження, тому що саме мова ненависті породжує та сприяє появі негативних емоцій в суспільстві щодо певних людей, соціальних груп чи суспільств. Окрім того, мова ворожнечі призводить до поглиблення соціальних проблем, які вже наявні у суспільстві.

Проблема — суперечність між активною увагою до мови ворожнечі та відсутністю валідного адаптованого інструментарію для її виміру у медіа-дописах.

Об'єкт – мова ворожнечі у медіа-дописах.

Предмет – особливості виявлення змістовних складових виділення мови ворожнечі у медіа-дописах.

Метод — контент-аналіз для виявлення мови ворожнечі у медіа-дописах.

Метою даної роботи є виявлення змістовних складових виділення мови ворожнечі у медіа-дописах та виділення можливостей контент-аналітичної техніки для їхнього вивчення.

Завдання:

1. Охарактеризувати поняття мови ворожнечі.
2. Описати контекст появи мови ворожнечі
3. Висвітлити зв'язок вживання мови ворожнечі з іншими суміжними поняттями.
4. Виявити основні сфери поширення мови ворожнечі в медіа-дописах.
5. Описати контент-аналіз як техніку виявлення мови ворожнечі в медіа-дописах.
6. Провести дослідження на тему «Виявлення мови ворожнечі у медіа-дописах щодо терористичного акту у Лас-Вегасі 2 жовтня 2017 р.».
7. Створити контент-аналітичний словник мови ворожнечі.

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «МОВА ВОРОЖНЕЧІ» В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

1.1 Експлікація поняття «мова ворожнечі»

Разом із появою суспільства почалась і його сегрегація за різними видами відмінностей (статтю, кольором шкіри, релігійною приналежністю). Так у результаті становлення правил, поділу на кращих і гірших, вищих і нижчих і т.д. з'явилась дискримінація, ксенофобія та расизм. Однією з форм утиску, а точніше одним із інструментів і є мова ворожнечі.

Мова ворожнечі, за визначенням Комітету міністрів Ради Європи, – це «усі форми самовираження, які включають поширення, підбурення, сприяння або виправдання расової ненависті, ксенофобії, антисемітизму чи інших видів ненависті на ґрунті нетерпимості, у тому числі: нетерпимість висловів у формі радикального націоналізму та етноцентризму, дискримінації та ворожості щодо меншин, мігрантів і людей з числа іммігрантів» [Рекомендація, 1997]. Відповідно до цього визначення можна виділити такі групи на кого напрямлена мова ненависті: 1) національна належність; 2) релігійна ідентифікація; 3) сексуальні меншини.

Сьогодні, групи, на які може бути напрямлена мова ворожнечі вже не обмежується названими основними сферами, так як вона може поширюватись на будь-які висловлення, які мали негативну інтенцію, тобто були спрямовані проти певної особи, соціальної групи чи суспільства. Раніше існувала думка, що мова ворожнечі відрізняється від мовної агресії, яка, за словами Олексія Шмельова, спрямована на людину, а не на певну соціальну групу [Менделеева, 2014]. Але зараз ці два поняття зазвичай не розрізняють.

На основі проаналізованої літератури (С.Лихової, Г.Рибальченко, О.Коробкової, О.Гладіліна) можна виділити наступні форми прояву мови ворожнечі: висловлювання, які можуть бути усними чи письмовими; фотографії, які налаштовують читачів чи глядачів проти певної групи людей (наприклад,

перекреслені фото етнічних чи релігійних груп); відеоматеріали, як синтез слів, музики та зображення, змінили об'єм інформації, яка сприймається. Тобто, за допомогою відеоматеріалів легше маніпулювати застосовуючи мову ворожнечі [Лихова, 2013; Коробкова, 2009; Гладилін, 2012].

Характеризуючи мову ворожнечі варто виділити наступну особливість: вона може ставати засобом спілкування у повсякденні, тобто габітуалізуватися (узвичаюватися) [Бурдьє, 1995]. П'єр Бурдьє вводить поняття «габітус» і визначає його як систему «стійких набутих схильностей». Мова ворожнечі трансформується та перетворюється «з навмисної на випадкову і переходить з глобального рівня на індивідуальний» [Бурдьє, 1995]. Тобто, індивіди, як споживачі інформації, ненавмисно стають ретрансляторами мови ненависті. Прикладом такого може бути ситуація, коли жителів західної України називають «западенцями», тим самим ображаючи почуття групи людей за територіальною ознакою, не розуміючи цього. Але варто звернутися до такого терміну як «соціальний стереотип», який має природну основу та з'являється у результаті спільної діяльності людей задля зміни навколишнього світу. В той же час «соціальні стереотипи» є шаблонними, тобто, вони засвоюються до того, як з'являється певне уявлення про щось [Меренков, 2001]. Через це приклад про «западенців» варто розглянути з цієї точки зору. Сьогодні, коли ми застосовуємо дане слово ми не хочемо нікого образити, а виступаємо ретрансляторами мови ворожнечі, яка була застосована давно і перетворилась на соціальний стереотип.

Ще однією характеристикою мови ворожнечі є часова релятивність у поєднанні з етноцентризмом. Тобто, у різних суспільствах на різних етапах розвитку домінують відмінні канони, правила. Наприклад, у моніторингу ІС НАНУ є питання щодо толерантності (шкала Богардуса), де вживаються такі слова як «негри» та «цигани». Загалом, дані слова можна інтерпретувати як мову ворожнечі, але їм не можливо знайти заміну з причини непорівнянності, тобто, ці слова вживаються у повсякденному житті і при умові їх заміни респондент може неправильно зрозуміти про кого йде річ (чи, наприклад, ставитися до

афроамериканців краще ніж до нігерійців). Інший канон представлений у США, де панує політкоректність. Наприклад, трансформація вживання термінів для позначення «темношкірих» була від «негрів» до «фігури умовчання» (зараз при описі людини не вказується її колір шкіри, тому що дане уточнення вважається некоректним).

Поняття мова ворожнечі вживається у різних сферах та науках та вивчається з різних сторін. У сфері захисту прав людини мова ворожнечі визначається як «некоректні висловлювання на адресу етнічних, конфесійних чи певних соціальних груп як спільнот і на адресу конкретних людей як представників цих спільнот» [Лихова, 2013]. У журналістиці мову ненависті розглядають з іншої сторони та визначають як «ознаку дегуманізації, яка допомагає диференціювати суспільство та ідентифікувати його представників за принципом «ми - вони», «свій - чужий»» [Бойко, 2014]. А у психології мову ворожнечі визначають як «інструмент впливу на свідомість аудиторії, формування потрібного владним структурам світогляду» [Попова, 2016].

Але мова ворожнечі є і соціологічним поняттям, тому що: 1) стосується соціальної реальності, співжиття людей у спільнотах та суспільствах; 2) є соціальною дією, бо мова ненависті є одним з видів поведінки людини, яка регулюється суспільними цінностями та нормами, спрямована на інших та має мету; 3) є проявом соціальних відносин між різними соціальними групами у суспільстві; 4) є елементом взаємодії соціальних акторів різних культурних належностей; 5) є результатом взаємопроникнення культур.

Мова ненависті поширюється на різні суспільні групи в середині суспільства чи на певне суспільство іншими суспільствами. Мова ворожнечі, як транслятор соціальних проблем (безпритульності, злочинності, вимушеного переселення, інвалідності і т.д.), дає змогу стигматизувати певну соціальну групу або суспільство. Соціальними наслідками мови ворожнечі є поглиблення соціальних проблем, які наявні у суспільстві.

В контексті теми, мети та завдань даної роботи термін мова ворожнечі уточнюється та вживається у наступному вигляді. Мова ворожнечі або мова ненависті – промови, висловлювання, некоректні фото-, відеоматеріали та інші форми вираження соціальної дії, які направлені на прояв агресії проти певних осіб, соціальних груп чи суспільств.

Щодо ознак та форм прояву мови ворожнечі, то М.Кроза та Н.Ратинова виділяють наступну класифікацію: фальшива ідентифікація (формування негативного образу); фальшива атрибуція (у певних негативних ситуаціях відбувається акцентування уваги на приналежності до певної соціальної групи, яка утискається); «уявна оборона» (підштовхування до дій проти певної соціальної групи, яка утискається) [Кроз, 2005].

Основними джерелами поширення мови ворожнечі, які виділили С.Я. Лихова та Г.Г. Рибальченко, є: блоги з ідеями утиснення прав певних груп (наприклад, блоги з расистським чи нацистським контентом); сторінки з ідеями утиснення прав певних груп у соціальних мережах; вебсторінки різних організацій та партій; вебсторінки неформальних угруповань [Лихова, 2013].

До цього переліку варто додати наступні джерела поширення як засоби масової інформації, які включають в себе друковані газети та журнали, телевізійні передачі новин, Інтернет видання новин і т.д. З появою Інтернету з'явилась можливість обговорення різних подій, які транслюються через новинні портали не тільки в Інтернеті, а й інші названі джерела поширення. Відсутність та неможливість цензурування в Мережі сприяє розповсюдженню мови ворожнечі.

1.2 Загальна характеристика зв'язку поняття «мова ворожнечі» з іншими суміжними поняттями

Мова, як засіб комунікації, є також транслятором та засобом реалізації мови ворожнечі. У своїй книзі Бенедикт Андерсон поділяє мови на вищі та нижчі, сакральні та «плебейські» (розмовні) відповідно [Андерсон, 2001]. Тобто,

якщо дану класифікацію перенести на мову ворожнечі, то остання може реалізуватися тільки у прояві глобального розуміння, тобто на рівні зрозумілих «плебейських» мов для легшого об'єднання. Загалом можна виділити два види об'єднання за та проти чогось або когось. Мову ворожнечі за цією класифікацією можна віднести до типу об'єднання проти чогось або когось, тому що вона спрямована на утиски певної соціальної групи за певною ознакою.

Мова ворожнечі розглядається як застосування некоректних висловів щодо представників різних груп. Наприклад, мова ненависті щодо релігійних чи конфесійних груп. Найчастіше ці некоректні виловлювання використовуються журналістами. Приблизно 40-61% всієї мови ворожнечі є продуктом навмисного чи випадкового висловлювання журналістів [Мельников, 2006].

Мова ворожнечі це прояв глобальних проблем певного суспільства чи суспільств. Вона є ретранслятором таких проблем як ксенофобія, інтолерантність, соціальна напруженість, соціальна агресія та пропаганда.

Ксенофобія, за визначенням Лариси Апанасюк, є страх інакшості, нетерпимість до всього чужого і може розглядатися як підвид соціальних фобій [Апанасюк, 2013], які є індикаторами соціокультурних конфліктів. Сфера масової комунікації за висловом Маршалла Мак-Клюена, перетворила світ на «глобальне село», тобто ксенофобія отримала можливість розповсюджуватися швидко і глобально. Це обумовлено входженням нашого суспільства в так звану інформаційну еру, яка характеризується миттєвим доступом до інформації та можливістю необмеженого спілкування, яке має свої негативні наслідки. Наприклад, відповідно до дослідження Лейпцизького університету у 2006 році, було виявлено що 26,7% населення Німеччини мають ксенофобські налаштування [Правий, 2008]. В Україні такі дослідження не проводяться, є дані звітів МВФ про напади та вандалізм та індивідуальні дослідження на рівні університетів. З 1994 по 2007 р. Київським Міжнародним Інститутом Соціології були проведені дослідження щодо рівня ксенофобії та антисемітизму в Україні. Був виведений індекс ксенофобії (який базується на шкалі Богардуса), який

змінюється від 1 до 7, причому значення 1 означає, що респондент готовий допустити як член родини всі 13 етнічних груп, а значення 7 – що респондент не пускав би в Україну представників ні однієї з 13 груп. Даний індекс значно виріс з 1994 до 2007 рік з 3,8 до 5 [Паніотто, 2007].

При визначенні поняття інтолерантність можна відштовхнутись від визначення толерантності за Г.К.Селевко [Селевко, 2006]. Відповідно до цього інтолерантність – це неповага прав людини та плюралізму, в тому числі культурного плюралізму. Інтollerантність заважає людям вступати в діалог та ускладнює процес комунікації. Тобто, за цією ознакою, мова ворожнечі є ретранслятором та засобом прояву інтолерантності.

Є.Ю.Кольцова та Є.Є.Таратута провели дослідження, згідно з яким визначили два типи інтолерантності: допустиму та недопустиму [Кольцова, 2003]. Прикладом допустимої інтолерантності є самозахист. Відповідно до цього мову ворожнечі можна віднести до допустимого типу інтолерантності, але мова ненависті є найнеефективнішим методом самозахисту, бо останній передбачає наявність суб'єкту від якого потрібно захищатися, тобто мова ворожнечі не має суб'єктної відповідальності. Також, на думку С.М.Єлисеєва та І.В.Устінова, толерантність в сфері політики неможлива [Єлисеєва, 2010]. Якщо заглиблюватися в аналіз джерел походження та розповсюдження мови ворожнечі, то це буде політика та ЗМІ, які припускають інтолерантність у ході соціальних взаємодій. Найбільш розповсюдженими проявами інтолерантності є: екстремізм, радикалізм, фундаменталізм, фанатизм та інші. У кожному з них присутній такий інструмент як мова ворожнечі. Наприклад, вживання таких слів як «ватніки», «колоради», «лугандони», «донбасівці» і т.д.

Соціальна напруженість визначається як «психічний стан соціуму, що виникає у відповідь на екстремальні ситуації» [Белай, 2012]. Саме мова ворожнечі може спричинити такий стан суспільства, де переважає незадоволеність та агресивність громадян, соціальна та економічна нерівності.

У XX-XXI століттях зросла соціальна напруженість через розвиток масової комунікації та появи глобальної мережі Інтернет. Тобто глобалізація, яка є і віртуальним, і реальним феноменом, детермінує еволюцію сучасних суспільств та можливість «зараження» соціальною напругою.

Соціальна агресія є однією з найгостріших проблем сучасності, яка з'являється у відповідь на певні соціальні обставин та деструктивність суспільства. А.Басс виділяє три шкали агресивних дій: фізична – вербальна; активна – пасивна; пряма – непряма [Агрессия, 1997]. Відповідно до цих шкал мову ворожнечі можна віднести до вербальної агресії, тобто та, яка проявляється у словесній формі. Але мова ненависті може мати наслідки прояву фізичної агресії. Яскравим прикладом є вигнання ромів з села Лощинівці (Одеська область) у 2016 р. Також мову ненависті можна віднести до пасивної агресії (діє приховано та поступово) та непрямой (через злі жарти, наклепи).

Наслідком мови ворожнечі є конфлікти, які є проявом зіткнення протилежних інтересів та можуть призводити до певних суджень та дій. Часто конфлікти виникають через нестачу інформації та страх щодо інакшого.

Пропаганда – це міждисциплінарне поняття, яке має багато визначень. На думку В.А. Євдокімова, пропаганда – це «розповсюдження ідей, поглядів, знань, цінностей і образів у суспільстві за допомогою вербальних, текстових, візуальних та інших засобів впливу на формування поглядів людей і маніпуляції на процес їх взаємодії з навколишнім середовищем» [Євдокимов, 2012]. До даного визначення можна додати те, що пропаганда є однією з форм комунікації, тому що дана дія відбувається у взаємодії між тим, хто впливає і тим, на кого впливають.

Одним із методів пропаганди є мова ворожнечі, яку також можна визначити як систематичне розповсюдження промов, які включають у себе ідеї, погляди, знання, цінності та маніпулювання ними задля прояву агресії направленої на певну соціальну групу та їх представників (тобто, процес взаємодії із навколишнім середовищем).

Отже, розгляд таких понять як ксенофобія, інтолерантність, соціальна напруженість, соціальна агресія та пропаганда допоміг зрозуміти мову ворожнечі з різних сторін, пояснити причини її появи та наслідки її застосування.

1.3 Основні сфери поширення мови ворожнечі в медіа-дописах

З появою Інтернету, соціальних мереж, постійних відкритих онлайн новин та можливості коментувати, виказуючи свою думку, з'явилась можливість швидкого поширення мови ворожнечі та її узвичаєння. Дана публічність і відкритість активно впливає на думку споживачів інформації. Окрім того, не всі транслятори інформації можуть відфільтрувати мову ненависті, не рахуючи випадків, коли даний метод маніпуляції вживається заплановано.

Відповідно до визначення, наведене у пункті 1.1, можна виділити такі сфери поширення мови ненависті: 1) політична; 2) національна; 3) релігійна.

Появу та розповсюдження мови ненависті в національній варто розглядати виходячи з установок українців з приводу інших національностей. Дані дослідження проводяться в Україні Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) та Інститутом прав людини щодо попередження екстремізму та ксенофобії, де використовувалась шкала соціальних дистанцій Богардуса для оцінки стану міжетнічних відносин та рівня ксенофобії. Дана шкала інтерпретується: 1-3 як близькість, 4-5 як відчуженість, 5-6 латентна ксенофобія та 7 як відкрита ксенофобія. Проаналізувавши звіти з 1994 року, з'явилась тенденція щодо зростання цього індексу. На сьогодні близько 10% українців мають схильності до екстремістських проявів та налаштувань [Паніотто, 2007]. Це може бути передумовою того, що активно в українських засобах масової інформації про мову ворожнечі почали говорити не так давно. Прикладами прояву мови ненависті щодо національної приналежності в назвах статей в українських ЗМІ є такі:

1. «По Донецьку ходять озброєні негри» – Преса України (<http://uapress.info/uk/news/show/40947>). Проявом мови ненависті у даному заголовку є «негри» замість не вказування расової приналежності.

2. «Кацапи звірюють. Маємо трьох загиблих бійців ЗСУ» – Помічник (http://www.pomichnyk.net/2016/12/blog-post_63.html). Проявом мови ворожнечі у даному заголовку є «кацапи» замість росіян.

Україна відноситься до країн з традиційним типом релігійності. Згідно дослідження КМІС на тему «Релігійна самоідентичність і молитва в Україні» близько 80% українців вважають себе християнами [Релігійна, 2016]. Отже, для великої частини України важливе релігійне життя, тому досить багато контенту мови ворожнечі спрямовано на релігійну ідентифікацію (через специфічність аудиторії, високий рівень емоційної забарвленості і наявність різних церков). Через це українці використовують такі слова, які є проявом мови ворожнечі: «філаретівці», «розкольники», «відступники», «зрадники», «фундаменталісти», «релігійні шовіністи», «сектанти», «уніати», «прислужники Кіріла» і т.д.

Прикладами прояву мови ненависті проти релігійної ідентифікації в назвах статей українських ЗМІ є:

1) «Розколи, уніати, націоналісти – це елементи «поясу» нестабільності і русофобії, який США і Захід затягували довкола Росії – заява речника УПЦ» – Релігійно-інформаційна служба України (http://risu.org.ua/ua/index/all_news/confessional/interchurch_relations/36016/).

2) «Куди ведуть Україну релігійні сектанти Яценюк і Турчинов?» – Xpress сумський інформаційний портал (<http://xpress.sumy.ua/article/politics/6453>).

Переглянувши різні ресурси на наявність мови ворожнечі у національній, політичній, релігійній сферах, варто зазначити, що найлегше знайти мову ненависті проти національних меншин. Наприклад, на сайті ТСН є хештег #цигани, але останнім часом у назвах статей даний термін не використовується, а замінюється на «роми».

РОЗДІЛ 3. АПРОБАЦІЯ КОНТЕНТ-АНАЛІТИЧНОЇ ТЕХНІКИ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ У МЕДІА-ДОПИСАХ В ЕМПІРИЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ

3.1 Програма соціологічного дослідження на тему «Виявлення мови ворожнечі в медіа-дописах щодо теракту в Лас-Вегасі 2 жовтня 2017 р.»

Методологічний розділ

Проблемна ситуація. Сьогодні світ наповнений різними типами конфліктів, терактами, ксенофобією, інтолерантністю, соціальною напруженістю, соціальною агресією. Ці феномени супроводжують появу та поширення мови ворожнечі на різних рівнях спілкування.

В інформаційному суспільстві велику роль відіграють медіа, які активно впливають на життя користувачів, на їх сприйняття світу та на формування ціннісних орієнтацій. Окрім того, засоби масової інформації транслують настрої суспільств. Так як мова ворожнечі габітуалізується та переходить з глобального на індивідуальний рівень і навпаки, то важливо даний процес ідентифікувати.

У сучасному світі новини розповсюджується з великою швидкістю, тому їх дуже важко перевірити на правдивість та бути медіаграмотним. Засоби масової інформації постійно освоюють все більше методів маніпуляцій. Так як мова ворожнечі є одним з методів пропаганди та маніпуляцій, то вона найчастіше з'являється в сенситивних, «гарячих», ситуативних та актуальних новинах.

Зараз в Україні наявні дослідження мови ворожнечі, хоч і в малій кількості, але це вказує на наявність у суспільному житті таких феноменів як нетерпіння та ненависть. Зараз розповсюджується саме прихована мова ворожнечі (а не яскраві крайні форми), яку важко ідентифікувати та виявити, бо негативне налаштування та заклик може бути прихований у словах повсякденної комунікації.

Проблема: суперечність між наявністю та складністю ідентифікації мови ворожнечі в медіа-дописах щодо теракту в Лас-Вегасі 2 жовтня 2017 р.

Об'єкт дослідження: мова ворожнечі.

Предмет: прояви мови ворожнечі в медіа-дописах щодо теракту в Лас-Вегасі 2 жовтня 2017 р.

Мета: охарактеризувати мову ворожнечі в медіа-дописах щодо теракту в Лас-Вегасі 2 жовтня 2017 р.

Завдання (основні):

1. Виявити чи впливає зазначеність автора у медіа-дописі на застосування мови ворожнечі.
2. З'ясувати чи впливає ставлення автора медіа-допису до теракту на застосування мови ворожнечі.
3. Виявити характер вираження мови ворожнечі в медіа-дописах.
4. Виявити сфери вживання мови ворожнечі в медіа-дописах щодо теракту в Лас-Вегасі 2 жовтня 2017 р.
5. Визначити основні суб'єкти вживання мови ворожнечі в медіа-дописах щодо теракту в Лас-Вегасі 2 жовтня 2017 р.
6. Визначити основні об'єкти відносно кого застосовується мова ворожнечі в медіа-дописах щодо теракту в Лас-Вегасі 2 жовтня 2017 р.

Завдання (додаткові):

1. З'ясувати в якому типі порталів частіше застосовується мова ворожнечі.
2. З'ясувати в якому стилі написання медіа-дописів частіше застосовується мова ворожнечі.
3. Виявити форми вживання мови ворожнечі в медіа-дописах.
4. З'ясувати в яких медіа-дописах російськомовних чи україномовних частіше застосовується мова ворожнечі.

Теоретична інтерпретація понять

Мова ворожнечі або мова ненависті – промови, висловлювання, цитування та інші форми вираження соціальної дії, які направлені на прояв агресії проти певних соціальних груп та суспільств.

Медіа-допис — це повідомлення, яке надходить громадськості через різні медіаканали.

Емпірична інтерпретація понять

Мова ворожнечі або мова ненависті:

- сфери вживання: політична, расова, класова, вікова, соціальна;
- характер вираження: латентний, маніфестний;
- форма: пряма (літературна, нелітературна мова), переносна (фразеологізм, зворот, порівняння);
- суб'єкти вживання: цитування (тобто включення прямої мови іншої особи), власне застосування (тобто мова ворожнечі з'являється не у прямій мові, а у тексті автора медіа-допису);
- об'єкти, відносно кого вживається мова ворожнечі: Стівен Паддок, організований тероризм, жертви теракту, влада, оточення терориста (сім'я, друзі, жінка, Мерілу Денлі), інші.

Операціоналізація понять

Мова ворожнечі

Індикати	Індикатори
З'ясувати сфери вживання мови ворожнечі	політична
	расова
	класова
	вікова (ейджизм)
З'ясувати характер вираження мови ворожнечі	соціальна
	латентна
З'ясувати форму мову ворожнечі	маніфестна
	пряма
	переносна

З'ясувати хто виступає суб'єктом автор	
мовлення та застосовує мову ворожнечі	цитування
Визначити об'єкти відносно кого	Стівен Паддок
застосовується	організований тероризм
	жертви теракту
	влада
	оточення терориста
	інші

Гіпотези (основні):

1 Гіпотеза-основа: Відсутність анонімності впливає на вживання мови ворожнечі.

1.1. Гіпотеза-наслідок: У медіа-дописах з зазначеним автором мова ворожнечі зустрічається рідше ніж у анонімних медіа-дописах.

1.2 Гіпотеза-наслідок: Чоловіки-автори частіше за жінок-авторок вживають мову ворожнечі у медіа-дописах.

2. Гіпотеза-основа: Ставлення автора медіа-допису до теракту впливає на вживання мови ворожнечі.

2.1 Гіпотеза-наслідок: Автори медіа-дописів з оціночним ставленням частіше вживають мову ворожнечі ніж автори з безоціночним ставленням.

3. Гіпотеза-основа: Мова ворожнечі в медіа-дописах є латентного та маніфестного характеру.

3.1 Гіпотеза-наслідок: Латентна мова ворожнечі вживається частіше за маніфестну.

4. Гіпотеза-основа: Основною сферою вживання мови ворожнечі є класова.

4.1 Гіпотеза-наслідок: У класовій сфері частіше ніж у політичній вживається мова ворожнечі.

4.2 Гіпотеза-наслідок: У класовій сфері більше за соціальну вживається мова ворожнечі.

4.3 Гіпотеза-наслідок: У класовій сфері більше за вікову вживається мова ворожнечі.

4.4 Гіпотеза-наслідок: У класовій сфері більше за расову вживається мова ворожнечі.

5. Гіпотеза-основа: Мова ворожнечі в медіа-дописах вживається авторами та у цитатах.

5.1 Гіпотеза-наслідок: Суб'єктами вживання мови ворожнечі однаковою мірою є автори медіа-дописів та у цитуванні.

6. Гіпотеза-основа: Основним об'єктом відносно кого застосовується мова ворожнечі є Стівен Паддок.

6.1 Гіпотеза-наслідок: Мова ворожнечі проти Стівена Паддока зустрічається частіше ніж проти організованого тероризму загалом, жертв теракту, оточення терориста та влади.

Гіпотези (додаткові):

1. У персональних порталах частіше застосовується мова ворожнечі ніж у всеукраїнських.

2. В інформаційних медіа-дописах частіше застосовується мова ворожнечі ніж в аналітичних.

3. Пряма форма мови ворожнечі застосовується у медіа-дописах рідше ніж переносна.

4. Мова ворожнечі в російськомовних медіа-дописах зустрічається частіше ніж в україномовних медіа-дописах.

Процедурний розділ

Для даного соціологічного дослідження варто використати розвідувальний стратегічний план, тому що: 1) дана тема є новою для соціології; 2) мала кількість наукової інформації; 3) мала кількість досліджень (а ті, які є не мають потрібної

документації); 4) не розробленість інструментарію; 5) уточнення завдань для подальшого дослідження.

Метою розвідувального стратегічного плану є вивчення предмету для подальшого вивчення та виявлення проблем. Задля досягнення мети буде використано контент-аналіз документів як метод збору інформації, що є характерним для досліджень за розвідувальним стратегічним планом.

Обґрунтування методів збору інформації: контент-аналіз документів

Даний метод був обраний для об'єктивного виявлення мови ворожнечі в медіа-дописах, тому що він дає можливість здійснити формалізований аналіз текстів. Одиницями аналізу виступають медіа-дописи в Інтернеті, а одиницями рахунку – слова, які є мовою ворожнечі.

Вибірка контент-аналізу документів

Для формування вибірки був використаний такий інструмент як Медіатека (<http://promo.mediateka.com.ua/>). Пошуковим маркером був такий конструкт: “теракт* Лас-Вегас*”|“теракт* ЛасВегас*”|“теракт* кантр* музик*”|“теракт* фестивал* США*”|“Америк* стрільб*”|“Америк* расстрел*”|“убийств* на фестив*”|теракт*.

Загальна кількість медіа-дописів — 4818

Для обґрунтування кроку було пораховано просту випадкову вибірку:

$$n = \frac{t^2 \sigma^2 N}{N \Delta_{\text{доп}}^2 + t^2 \sigma^2} = \frac{1,96^2 \times 0,5^2 \times 4818}{0,05^2 \times 4818 + 1,96^2 \times 0,5^2} = 351$$

У ході дослідження у генеральну сукупність можуть потрапити нецільові статті. Припустимо, що цей показник не повинен перевищити 20%.

$$n_o = \frac{n \times 100}{\Re\%} = 438$$

n_o – фактичний розмір вибірки; n – мінімальний розмір вибірки; $\Re\%$ – доля медіа-дописів, які будуть залучені до остаточної обробки.

Кількість одиниць аналізу — 438

Тому крок з яким відбиратимуться джерела буде: $K_v = \frac{n}{N} = 11$

N – обсяг генеральної сукупності; n – обсяг вибірки

Інструментарій контент-аналізу (див. Дод. 1 та Дод. 2)

3.2 Перевірка гіпотез дослідження

Аналіз отриманих даних був проведений за допомогою програми Microsoft Excel та ОСА. Загалом, впродовж дослідження було проаналізовано 438 медіа-дописів, які увійшли до вибірки. Мова ворожнечі була зафіксована у 57 медіа-дописах.

Перевірка гіпотези № 1 «Відсутність анонімності впливає на вживання мови ворожнечі».

Дана гіпотеза буде розкрита за допомогою двох гіпотез-наслідків.

Перевірка гіпотези № 1.1 «У медіа-дописах з зазначеним автором мова ворожнечі зустрічається рідше ніж у медіа-дописах з не зазначеним автором». За допомогою виведення одновимірного розподілу було виявлено, що мова ворожнечі у медіа-дописах з зазначеним автором зустрілась 15 разів, а з незазначеним автором 42 рази.

Таблиця 1

Розподіл медіа-дописів відносно зазначеності автора

Медіа-дописи	Зазначений автор		Не зазначений автор	
Без мови ворожнечі	70	82%	311	88%
З мовою ворожнечі	15	18%	42	12%
Всього	85		353	

Для встановлення різниці було пораховано значимість розбіжностей двох відсотків. У результаті отримано те, що розбіжність не є значущою на рівні 5%. Тому гіпотеза №1.1 не може бути підтверджена.

Перевірка гіпотези №1.2 «Чоловіки-автори частіше за жінок-авторок вживають мову ворожнечі у медіа-дописах». Для перевірки даної гіпотези був виведений одновимірний розподіл з якого можна побачити, що у вибірку

потрапило 85 медіа-дописів із зазначеним авторством, з яких 46 чоловіків та 39 жінок. У свою чергу з 85 медіа-дописів, 15 з мовою ворожнечі.

Таблиця 2

Розподіл медіа-дописів відносно статі автора

	Чоловіки		Жінки	
Без мови ворожнечі	35	76%	35	90%
З мовою ворожнечі	11	24%	4	10%

Через малу представленість, значимість розбіжностей двох відсотків не можна порахувати. Тому гіпотеза №1.2 не може бути підтверджена.

Повертаючись до гіпотези-основи № 1 «Відсутність анонімності впливає на вживання мови ворожнечі» можна сказати, вона не підтвердилась.

Перевірка гіпотези № 2 «Ставлення автора медіа-допису до теракту впливає на вживання мови ворожнечі»

Гіпотеза основа буде розкрита за допомогою гіпотези-наслідку.

Перевірка гіпотези № 2.1 «Автори медіа-дописів з оціночним ставленням частіше вживають мову ворожнечі ніж автори з безоціночним ставленням». Для цього варто зафіксувати отримані дані у наступній таблиці:

Таблиця 3

Розподіл медіа-дописів відносно ставлення автора

	Безоціночне ставлення		Оціночне ставлення	
Без мови ворожнечі	352	89%	29	67%
З мовою ворожнечі	43	11%	14	33%

Через малу представленість, значимість розбіжностей двох відсотків не можна порахувати. Тому гіпотеза №2.1 не може бути підтверджена.

Повертаючись до гіпотези-основи № 2 «Ставлення автора медіа-допису до теракту впливає на вживання мови ворожнечі» можна сказати, що вона не може бути підтверджена.

Перевірка гіпотези № 3 «Мова ворожнечі в медіа-дописах є латентного та маніфестного характеру»

Гіпотеза основа буде розкрита за допомогою гіпотези-наслідку.

Перевірка гіпотези № 3.1 «Латентна мова ворожнечі вживається частіше за маніфестну». За допомогою виведення одновимірної розподілу було виявлено, що мова ворожнечі у медіа-дописах частіше латентного характеру:

Таблиця 4

Мова ворожнечі латентного та маніфестного характеру

Мова ворожнечі	Частота	Відсоток
Латентна	42	75,25%
Маніфестна	15	24,75%

Для підтвердження даної гіпотези була проведена перевірка на значимість. У результаті отримано те, що розбіжність є значущою на рівні 1%. Тому гіпотеза №3.1 підтверджена.

Повертаючись до гіпотези-основи № 3 «Мова ворожнечі в медіа-дописах є латентного та маніфестного характеру» можна сказати, що вона може бути підтверджена.

Перевірка гіпотези № 4 «Основною сферою вживання мови ворожнечі є класова»

Гіпотеза основа буде розкрита за допомогою чотирьох гіпотез-наслідків.

Перевірка гіпотези №4.1 «У класовій сфері частіше ніж у політичній вживається мова ворожнечі». Для цього виведемо одновимірний розподіл:

Таблиця 5

Розподіл застосованої мови ворожнечі по сферах

	Класова	Класова	Політична	Політична
Мова ворожнечі	6	6%	13	13%

Для підтвердження даної гіпотези була проведена перевірка на значимість. У результаті отримано те, що розбіжність не є значущою на рівні 5%. Тому гіпотеза №4.1 не може бути підтверджена.

Перевірка гіпотези №4.2 «У класовій сфері більше за соціальну вживається мова ворожнечі». Для цього можна вивести наступний одновимірний розподіл:

Таблиця 6

Розподіл застосованої мови ворожнечі по сферах (класовій та соціальній)

	Класова	Соціальна
Мова ворожнечі	6%	32,6%

Окрім того, для перевірки даної гіпотези була проведена перевірка на значимість. У результаті отримано те, що розбіжність є значущою на рівні 1%. Тобто, у соціальній сфері більше за класову сферу вживається мова ворожнечі. Тому гіпотеза №4.2 спростована.

Перевірка гіпотези №4.3 «У класовій сфері більше за вікову вживається мова ворожнечі». За допомогою виведення одновимірного розподілу можна побачити, що:

Таблиця 7

Розподіл застосованої мови ворожнечі по сферах (класовій та віковій)

	Класова	Вікова
Мова ворожнечі	6%	38%

Окрім того, для перевірки даної гіпотези була проведена перевірка на значимість. У результаті отримано те, що розбіжність є значущою на рівні 1%. Тобто, у віковій сфері більше за класову сферу вживається мова ворожнечі. Тому гіпотеза №4.3 спростована.

Перевірка гіпотези №4.4 «У класовій сфері більше за расову вживається мова ворожнечі». За допомогою виведення одновимірного розподілу можна побачити, що:

Таблиця 8

Розподіл застосованої мови ворожнечі по сферах (класовій та расовій)

	Класова	Расова
Мова ворожнечі	6%	11%

Для перевірки даної гіпотези була проведена перевірка на значимість. У результаті отримано те, що розбіжність не є значущою на рівні 5%. Тому гіпотеза №4.4 не може бути підтверджена.

Повертаючись до гіпотези-основи № 4 «Основною сферою вживання мови ворожнечі є класова» можна сказати, що гіпотеза: 1) не може бути підтверджена; 2) спростована; 3) спростована; 4) не може бути підтверджена.

Гіпотеза № 4 не підтвердилась.

Перевірка гіпотези №5. «Мова ворожнечі в медіа-дописах вживається авторами та у цитатах»

Гіпотеза основа буде розкрита за допомогою гіпотези-наслідку.

Перевірка гіпотези №5.1 «Суб'єктами вживання мови ворожнечі однаковою мірою є автори медіа-дописів та у цитуванні». За допомогою виведення одновимірного розподілу було виявлено, що суб'єктами застосування мови ворожнечі є автори — 56 разів, а у цитуванні — 44 рази. Для перевірки даної гіпотези була проведена перевірка на значимість. У результаті отримано те, що розбіжність не є значущою на рівні 5%. Тому гіпотеза №5.1 підтверджена.

Повертаючись до гіпотези-основи № 5 «Мова ворожнечі в медіа-дописах вживається авторами та у цитатах» можна сказати, що вона може бути підтверджена.

Перевірка гіпотези №6 «Основним об'єктом відносно кого застосовується мова ворожнечі є Стівен Паддок»

Гіпотеза основа буде розкрита за допомогою гіпотези-наслідку.

Перевірка гіпотези №6.1 «Мова ворожнечі проти Стівена Паддока зустрічається частіше ніж проти організованого тероризму загалом, жертв теракту, оточення терориста та влади». За допомогою виведення одновимірного розподілу можна побачити, що:

Розподіл мови ворожнечі по тому, проти кого застосовується

	Стівен Паддок	Організований тероризм	Оточення терориста	Влада	Жертви теракту	Інші
Частота	80	4	6	4	4	3
Відсоток	79%	4%	6%	4%	4%	3%

Для перевірки даної гіпотези була проведена перевірка на значимість. У результаті отримано те, що розбіжність між мовою ворожнечі проти Стівена Паддока та організованим тероризмом, оточенням терориста, влади, жертв теракту, інших загалом є значущою на рівні 1%. Окрім того, різниця між організованим тероризмом, оточенням терориста, владою, жертвами теракту, іншими не є значущою на рівні 5%. Тому гіпотеза №6.1 підтверджена.

Повертаючись до гіпотези-основи № 6 «Основним об'єктом відносно кого застосовується мова ворожнечі є Стівен Паддок» можна сказати, що вона може бути підтверджена.

Після перевірки основних гіпотез можна перейти до гіпотез додаткових.

Перевірка додаткової гіпотези №1 «У персональних порталах частіше застосовується мова ворожнечі ніж у все державних». За допомогою виведення одновимірної розподілу було виявлено, що у 4 персональних порталах з 9 зустрілась мова ворожнечі, у 6 з 68 регіональних та у 47 з 361 вседержавних. Регіональні та вседержавні портали з мовою ворожнечі та без неї зберігають приблизні пропорції. В 4 із 9 медіа-дописів у персональних порталах зустрічається мова ворожнечі, тобто частота значно зростає. Дане твердження може стати в основі гіпотези, про те що в персональних порталах мова ворожнечі зустрічається частіше, проте для аргументації даного висновку в межах роботи не вистачає статистичних даних.

Що стосується регіональних порталів, то у 9% з них зустрілась мова ворожнечі та у 13% вседержавних. Можна зробити висновок, що у вседержавних

зустрічається частіше, але при перевірці значущості було знайдено, що ця різниця не є значущою на рівні 5%. Тому гіпотеза не може бути підтверджена.

Перевірка додаткової гіпотези №2 «В інформаційних медіа-дописах частіше застосовується мова ворожнечі ніж в аналітичних». Було виведено наступний одновимірний розподіл:

Таблиця 10

Розподіл медіа-дописів по видам

Інформаційні		Аналітичні		Нарис	
40	11%	9	17%	8	44%

Для перевірки даної гіпотези була проведена перевірка на значимість. У результаті отримано те, що розбіжність не є значущою на рівні 5%. Тому гіпотеза не може бути підтверджена.

Перевірка додаткової гіпотези №3 «Пряма форма мови ворожнечі застосовується у медіа-дописах рідше ніж переносна». Для цього потрібно вивести наступний одновимірний розподіл:

Таблиця 11

Розподіл застосованої мови ворожнечі по формі

	Пряма форма вираження	Переносна форма вираження
Частота	97	2

Через малу представленість мови ворожнечі переносної форми вираження гіпотеза не може бути перевірена.

Перевірка додаткової гіпотези №4 «Мова ворожнечі в російськомовних медіа-дописах зустрічається частіше ніж в україномовних медіа-дописах». За допомогою виведення одновимірного розподілу було виявлено, що мова ворожнечі зустрілась у 25 україномовних медіа-дописах та у 33 російськомовних.

Таблиця 12

Розподіл застосованої мови ворожнечі в медіа-дописах, написаних різними мовами

	україномовні		російськомовні	
З мовою ворожнечі	25	21%	33	10%
Без мови ворожнечі	95	79%	287	90%

Для перевірки даної гіпотези була проведена перевірка на значимість. У результаті отримано те, що розбіжність є значущою на рівні 1%. Тому в україномовних медіа-дописах мова ворожнечі зустрічається частіше ніж в російськомовних. Тому гіпотеза спростована.

3.3 Аналіз результатів дослідження

Дане дослідження було спрямоване на виявлення мови ворожнечі у медіа-дописах та її характеризування.

За результатами можна сказати наступне: 1) мова ворожнечі була ідентифікована у 13% медіа-дописів (у 57 з 438); 2) мова ворожнечі була знайдена у 4 персональних порталах з 9, у 6 з 68 регіональних та у 47 з 361 всерйшовних, але різниця не є статистично значущою, тому на основі даного дослідження не можна казати, що у персональних порталах частіше застосовується мова ворожнечі ніж у всерйшовних; 3) в 40 з 366 інформаційних, у 9 з 54 аналітичних та у 8 з 18 описових (нарис) медіа-дописах було знайдено мову ворожнечі, але при перевірці значущості різниці відсотків було встановлено, що розбіжність не є значущою, тому з даного дослідження не можна робити висновок, що в інформаційних медіа-дописах частіше застосовується мова ворожнечі ніж в аналітичних; 4) в даній вибірці основною формою вираження мова ворожнечі є прямої форми вираження; 5) в україномовних медіа-дописах мова ворожнечі зустрічається частіше ніж в російськомовних; 6) мова ворожнечі у медіа-дописах з зазначеним автором зустрілась 15 разів, а з незазначеним автором 42 рази, але при підрахунку

статистичної значущості було отримано, що розбіжність не є значущою на рівні 5% і не можна сказати, що у медіа-дописах з зазначеним автором мова ворожнечі зустрічається рідше ніж у медіа-дописах з не зазначеним автором; 7) з 46 чоловіків-авторів мову ворожнечі у своїх медіа-дописах вжили 11, а з 39 жінок-авторок — 4, але через малу представленість, значимість розбіжностей двох відсотків не можна порахувати і зробити висновок про те, хто більше використовує мову ворожнечу у своїх медіа-дописах; 8) мова ворожнечі була вжита у 43 з 395 медіа дописах з безоціночним ставленням та у 14 з 43 з оціночним ставленням, але через малу представленість не можливо порахувати значимість розбіжностей відсотків, тому не можна сказати, що автори медіа-дописів з оціночним ставленням частіше вживають мову ворожнечі ніж автори з безоціночним ставленням; 9) у проаналізованих медіа-дописах було ідентифіковано 42 випадки мови ненависті латентного та 15 випадків маніфестного характеру, тому можна сказати, що латентна мова ворожнечі вживається частіше за маніфестну; 10) мова ворожнечі вживається у різних сферах і розділилась наступним чином: 6% - класова, 11% - расова, 13% - політична, 33% - соціальна, 38% - вікова. При розрахунку значимості розбіжностей, то між соціальною та віковою різниці немає, тому можна сказати, що у соціальній та віковій сферах було найбільше вжито мови ворожнечі відносно теракту у Лас-Вегасі; 11) суб'єктами застосування мови ворожнечі є автори (56 випадків) та у цитуванні (44 випадки), так як розбіжність не була значимою, то можна сказати, що суб'єктами вживання мови ворожнечі однаковою мірою є автори медіа-дописів та у цитуванні; 12) основним об'єктом відносно кого застосовується мова ворожнечі є Стівен Паддок (79%).

Загалом, дане дослідження показало, що тема мови ворожнечі є актуальною на сьогодні і що у медіа-дописах різного характеру можна її зустріти. Мова ненависті є дуже специфічною і залежить від тематики, тому вартує продовжувати її вивчення для виведення загального інструменту дослідження та ідентифікування.

ВИСНОВКИ

Сучасний глобалізований світ характеризується розповсюдженням конфліктів не тільки в Інтернеті, а й у реальному повсякденному житті. З появою Інтернету стали актуальними такі поняття як «інформаційна війна», «ненависть», «мова ворожнечі» і т.д.

У першому розділі було дано визначення тому, що таке мова ворожнечі і те, як вона проявляється. У результаті аналізу та опрацюванню літератури було виведено наступне визначення мови ворожнечі як промови, висловлювання, цитування та інші форми вираження соціальної дії, які направлені на прояв агресії проти певних осіб, соціальних груп чи суспільств. Мова ворожнечі є соціологічним поняттям, тому що: 1) стосується соціальної реальності, співжиття людей у спільнотах та суспільствах; 2) є соціальною дією, бо мова ненависті є одним з видів поведінки людини, яка регулюється суспільними цінностями та нормами, спрямована на інших та має мету; 3) є проявом соціальних відносин між різними соціальними групами у суспільстві; 4) є елементом взаємодії соціальних акторів різних культурних належностей; 5) є результатом взаємопроникнення культур. Також, були описані форми прояву (усні чи письмові висловлювання, фотографії, відеоматеріали) та її характеристики (мова ворожнечі може габітуалізуватися, тому що вона може ставати засобом спілкування у повсякденні і не ідентифікуватися як така та характеризується часовою релятивністю у поєднанні з етноцентризмом, тобто, у різних суспільствах на різних етапах розвитку домінують відмінні канони, правила). Окрім того, було розглянуто те, як розуміється та трактується мова ворожнечі у різних науках (праві, журналістиці та психології).

Окрім того, у першому розділі був описаний зв'язок поняття мова ненависті з іншими суміжними поняттями. Розгляд таких понять як ксенофобія, інтолерантність, соціальна напруженість, соціальна агресія та пропаганда допоміг зрозуміти мову ворожнечі з різних сторін, пояснити причини її появи,

наслідки її застосування та обсяг даного поняття. Соціальними наслідками мови ворожнечі є поглиблення соціальних проблем, які наявні у суспільстві.

Другий розділ представлений програмою соціологічного дослідження, аналізом та результатами дослідження. Методом збору інформації для дослідження був обраний контент-аналіз документів, який проводився за наступними етапами: 1) підготовчий етап (ідея); 2) складання програми соціологічного дослідження; 3) польовий етап (збір та безпосередній аналіз документів); 4) аналіз отриманої інформації; 5) висновки дослідження.

Загалом, контент-аналіз, як формалізований метод, дав змогу знайти мову ворожнечі в медіа-дописах та перевірити поставлені гіпотези. Дослідження показало, що мова ворожнечі була ідентифікована у 13% медіа-дописів та в проаналізованій вибірці основною формою вираження мови ворожнечі є пряма. Окрім того, латентна мова ворожнечі вживається частіше за маніфестну. Мова ненависті щодо теракту в Лас-Вегасі живається нерівномірно та переважно у віковій, соціальній, політичній, расовій та класовій сферах. При порівнянні джерел для аналізу суб'єктами вживання мови ворожнечі однаковою мірою є автори медіа-дописів та у цитуванні. Щодо об'єктів відносно кого застосовується мова ворожнечі, то основним виступає Стівен Паддок (79%). У результаті аналізу було створено короткий словник мови ненависті щодо теракту у Лас-Вегасі (див. Дод.3).

Дане дослідження показало можливість дослідження мови ненависті за допомогою контент-аналітичної техніки.

Загалом, соціологічна рефлексія щодо мови ворожнечі в медіа-дописах дозволяє констатувати набуття нею нових властивостей: часовість і просторовість, габітуалізація, сприйняття та ін. Відбулося її розширення та приховання, що зумовлює важкість її ідентифікування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. — К., 2001. — 272 с.
2. Апанасюк Л. Ксенофобия и экстремизм в молодежной среде / Лариса Апанасюк // Вестник Тамбовского университета / Лариса Апанасюк. — Тамбов, 2013. — (Гуманитарные науки). — С. 220–224.
3. Бауман З., Донскіс Л. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності / Пер. з англ. О. Буценка. — К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. — 280 с.
4. Белай С. В. Дослідження соціальної напруженості як передумови виникнення кризових явищ / С. В. Белай // Розвиток системи державного управління в Україні / С. В. Белай., 2012. — С. 27–34.
5. Бойко А. Дегуманізація медіа та етичні стандарти журналістики (на матеріалі укр. ЗМК 2013-2014 рр.) / Алла Бойко // Вісник Львівського університету. — Львів, 2014. — (Журналістика; 39). — С. 5–11.
6. Бойко Н.Л. «Hatespeech» в соціальних мережах як показник соціальної напруженості /Нові нерівності – нові конфлікти: шляхи подолання. тези доповідей та виступів учасників III конгресу Соціологічної Асоціації України, (Харків, 12-13 жовтня 2017 р.) – Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2017. — С.58-59.
7. Бурдье, П. Структуры, habitus, практики // Современная социальная теория : Бурдье, Гидденс, Хабермас : учеб. пособие / под ред. А. Леденевой. — Новосибирск, 1995. — 120 с.
8. Бэрон Р. Агрессия / Р. Бэрон, Д. Ричардсон. — Спб. : Питер, 1997. — 336 с.
9. Вплив засобів масової інформації та інших джерел на формування здорового способу життя дітей та молоді [Електронний ресурс]. — 2001. — Режим доступу до ресурсу:

<http://www.health.gov.ua/health.nsf/441242b97e1ad79cc125678d003fbbe2/8a78e33492dd9b5ec22569fa002f2a01?OpenDocument>.

10. Гладилин А.В. «Язык вражды» как коммуникация [Электронный ресурс]. – 2012. – Режим доступа до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/yazyk-vrazhdy-kak-kommunikatsiya>.

11. Гнатюк В. М. «Мова ворожнечі» в російсько-українській війні 2014-2015 років та національна самосвідомість українців / В. М. Гнатюк // Hist. and Cultural Studies. - 2015. - 2, № 1. - С. 47-52.

12. Два роки поспіль українці найбільше не довіряють російським ЗМІ - дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/dva_roki_pospil_ukraintsi_naybilshe_ne_doviryayut_rosiyskim_zmi_doslidzhennya/.

13. Добренев В. И. Методы социологического исследования / В. И. Добренев, А. И. Кравченко. – Москва: ИНФРА-М, 2004. – 768 с.

14. Доценко Е. Л. Психология манипуляции, механизмы и защита / Е. Л. Доценко. – СПб. : Речь, 2004. – 243 с.

15. Дуцик Д. «Мова ворожнечі» в дискурсі українських медіа [Електронний ресурс] / Д. Дуцик. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/2332>.

16. Евдокимов В. А. Пропаганда в Интернете / В. А. Евдокимов // Полис. Политические исследования / В. А. Евдокимов. – Омск, 2012. – С. 137–142.

17. Елисеев С. М. Особенности политической толерантности студенчества / С. М. Елисеев, И. В. Устинова // Социологические исследования / С. М. Елисеев, И. В. Устинова., 2010. – С. 45–51.

18. Індекс Результативності Російської Пропаганди [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=510>.

19. Капусцінський Р. Ще день життя / Ришард Капусцінський; Переклад з пол. Олеся Герасима. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2015. – 128 с.
20. Кольцова Є. Ю. Вимір толерантності / Є. Ю. Кольцова, Є. Є. Таратута // Журнал соціології та соціальної антропології. – 2003. – Т. 6., № 4. – С. 113-129.
21. Коробкова О. С. Маркеры языка вражды в номинациях этнической принадлежности: социолингвистический аспект/ О. С. Коробкова // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцен. – № 111. – 2009.
22. Кроз М. В., Ратинова Н. А. Экспертная оценка материалов, направленных на возбуждение вражды и ненависти // Цена ненависти. — М.: Центр «Сова», 2005. — С. 75-92.
23. Лихова С. Я. Мова ворожнечі як ознака порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії / С. Я. Лихова, Г. Г. Рибальченко // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. - 2013. - Вип. 31. - С. 274-282.
24. Мельников М. Прикладная конфликтология для журналистов / М. Мельников, М. Григорян, О. Панфилов. – М.: Права человека, 2006. – 158 с.
25. Менделеева Д. «Колорады», «ватники», «укропы». Язык вражды и риторика ненависти [Електронний ресурс] / Дарья Менделеева. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.pravmir.ru/koloradyi-vatniki-ukropyi-yazyik-vrazhdyi-i-ritorika-nenavisti/>.
26. Меренков А. В. Социология стереотипов / А. В. Меренков ; М-во образования РФ, Урал. гос. ун-т им. А. М. Горького. — Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2001. — 292 с.
27. Мирний М. Як в Криму використовують мову ворожнечі [Електронний ресурс] / М. Мирний. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://humanrights.org.ua/material/jiak_v_krimu_vikoristovujut_movu_vorozhnechi.

28. Мова ворожнечі у ЗМІ: якою вона буває та до чого призводить (інфографіка) [Електронний ресурс] // Інститут масової інформації. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://imi.org.ua/advice/mova-vorohnechi-u-zmi-yakoyu-vona-buvae-ta-do-chogo-prizvudit-infografika/>.
29. Паніотто В. Динаміка ксенофобії й антисемітизму в Україні (1994-2007) [Електронний ресурс] / В. Паніотто // КМІС. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: http://www.kiis.com.ua/materials/articles/xenophobia_antisemitism.pdf.
30. Попадюк О. В. Особливості критичного дискурс-аналізу наукового тексту / О. В. Попадюк. // Національний університет “Острозька академія”. – С. 177–180.
31. Попова О. М. Прояви вербальної агресії у ЗМІ / О. М. Попова, Л. М. Солодун // Молодий вчений / О. М. Попова, Л. М. Солодун. – Маріуполь, 2016. – С. 654–658.
32. Правий екстремізм і толерантність: з досвіду України та Німеччини / Фонд ім. Фрідріха Еберта, Регіональне представництво в Україні та Білорусі. К.: Заповіт, 2008. — 76 с.
33. Рекомендация N R (97) 20 Комитета министров Совета Европы государствам-участникам по вопросам "разжигания ненависти" [Електронний ресурс]. – 1997. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_093.
34. Релігійна самоідентичність і молитва в Україні [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=638&page=1>.
35. Русакова О. Ф. Современные теории дискурса: мультидисциплинарный анализ / О. Ф. Русакова // Современные теории дискурса: опыт классификаций (Серия "Дискурсология"). – Екатеринбург : Издательский Дом "Дискурс-Пи", 2006. – 177 с.
36. Селевко Г. К. Енциклопедія освітніх технологій. – М.: НИИ шкільних технологій, 2006. – Т. 1. – 816 с.

37. Тичер С., Мейер М. та ін.. Методы анализа текста и дискурса / С. Тичер, М. Мейер, Р. Водак, Е. Веттер/ Пер. с англ. - Х.: Гуманитарный Центр, 2009. - 356 с.
38. Толокольнікова К. Уникання мови ворожнечі наблизить мир [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/unikannya_movi_vorozhnechi_nablizit_mir/.
39. Топ-100 новинних ресурсів суспільно-політичної тематики [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://inau.ua/news/top-100-novynnyh-resursiv-suspilno-politychnoyi-tematyky>.
40. Ядов В. А. Социологическое исследование: методология, программа, методы / В. А. Ядов. – Самара: Самарский университет, 1995. – 253с.
41. Януш О. Б. Критичний дискурс-аналіз як теорія і метод / О. Б. Януш. // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2010. – №24. – С. 317–323.
42. Cambridge Dictionary [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hate-speech>.
43. Lind W. S. The Changing Face of War: Into the Fourth Generation / W. S. Lind, K. Nightengale, J. F. Schmitt, J. W. Sutton, G. I. Wilson // Marine Corps Gazette. – 1989. – October. – P.22-26.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Кодифікатор контент аналізу.

Категорія аналізу	Код	Код	Субкатегорії	Код	Субсуб-категорія	Код	Субсубсуб-категорія
Портал	01	01.1	вседержавний				
		01.2	регіональний				
		01.3	персональний				
Медіа-допис	02	02.1	стиль передачі	02.1.1	інформаційний		
				02.1.2	аналітичний		
				02.1.3	Нарис		
		02.2	мова передачі	02.2.1	українська		
				02.2.2	російська		
Автор медіа-допису	03	03.1	зазначеність	03.1.1	зазначений	03.1.1.1	чоловік
						03.1.1.2	жінка
				03.1.2	незазначений		
		03.2	ставлення	03.2.1	безоціночне		
				03.2.2	оціночне	03.2.2.1	співчуття
						03.2.2.2	іронія/насмій
						03.2.2.3	заклик
						03.2.2.4	агресія/звинувачення
Мова ворожнечі	04	04.1	сфера вживання	04.1.1	політична		
				04.1.2	расова		
				04.1.3	класова		
				04.1.4	вікова (ейджизм)		
				04.1.5	соціальна		
		04.2	вираження	04.2.1	латентне		
				04.2.2	маніфестне		
		04.3	форма	04.3.1	пряма	04.3.1.1	літературна
						04.3.1.2	нелітературна

			04.3.2	переносна	04.3.2.1	фразеологізм
					04.3.2.2	зворот
					04.3.2.3	порівняння
		04.4	суб'єкт (хто застосовує)	04.4.1	автор	
				04.4.2	цитування	
		04.5	об'єкт (проти кого застосовується)	04.5.1	тероризм	04.5.1.1 Стівен Паддок
						04.5.1.2 Організований тероризм
				04.5.2	жертви теракту	
				04.5.3	влада	
				04.5.4	отчення терориста	04.5.4.1 сім'я
						04.5.4.2 Мерілу Денлі
				04.5.5	інші	

Додаток 2. Бланк кодування.

Кодувальник (ПІБ)	
Джерело інформації	
Час початку заповнення бланку	
Час завершення заповнення	
№ Бланку	

Код	Код	Код	Код	2	3	4	5	6	Всього
01	01.1								
	01.2								
	01.3								
02	02.1	02.1.1							
		02.1.2							
		02.1.3							
	02.2	02.2.1							
		02.2.2							

03	03.1	03.1.1	03.1.1.1						
			03.1.1.2						
		03.1.2							
	03.2	03.2.1							
		03.2.2	03.2.2.1						
			03.2.2.2						
			03.2.2.3						
			03.2.2.4						
04	04.1	04.1.1							
		04.1.2							
		04.1.3							
		04.1.4							
		04.1.5							
	04.2	04.2.1							
		04.2.2							
	04.3	04.3.1	04.3.1.1						
			04.3.1.2						
		04.3.2	04.3.2.1						
			04.3.2.2						
			04.3.2.3						
	04.4	04.4.1							
		04.4.2							
	04.5	04.5.1	04.5.1.1						
			04.5.1.2						
		04.5.2							
		04.5.3							
		04.5.4	04.5.4.1						
			04.5.4.2						
		04.5.5							

Додаток 3. Словник мови ворожнечі стосовно теракту у Лас-Вегасі.

Расизм	белый мужчина, он не был афроамериканцем, белокожий местный житель, убивать чернокожих, білий чоловік, азіатка
Ейджизм	місцевий житель літнього віку, найстарший масовий вбивця, местный пенсионер, пенсіонер з Лас-Вегаса, американський пенсіонер, престарелый, пожилой, літній чоловік влаштував розправу, пенсіонер, звичайний американський пенсіонер, місцевий пенсіонер, респектабельний пенсіонер, навіжений пенсіонер, напарниця пенсійного віку, «нет пулемета, как у деда»
Політика	республіканці зі стволами, республиканские оружейники, республиканцы при стволах, російські пропагандисти, «терроризм, насилие будут лезть во все щели, как рой пчел под латы рыцаря», копи, копы
Соціальне становище	реднек, миллионер, богатый пенсионер, медвежатник, божевільний, психопат, умалишенный, больной, псих, нелюд, ненормальный, хворий, свихнувшийся
Інше	религиозные фанатики и мракобесы